

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.6>

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЇ ІТ-БІЗНЕСУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Худолей Я.Г.,*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
<https://orcid.org/0009-0007-4024-7007>*

Худолей Я.Г. Напрями вдосконалення законодавчого регулювання в контексті легалізації та цифровізації ІТ-бізнесу в мережі Інтернет.

Головною стратегічною метою розвитку інформаційного суспільства в Україні є пришвидшення розробки та впровадження новітніх конкурентних інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, зокрема в українській економіці, що підвищить конкурентоспроможність України, продуктивність праці в усіх сферах економіки, ступінь розвитку інформаційної інфраструктури, зокрема українського сегменту Інтернету. Також це збільшить частку наукоємних продуктів, які поліпшують якості та доступності освіти, науки, культури, охорони здоров'я шляхом упровадження інформаційних технологій, розширить можливості людини отримати доступ до національних і глобальних електронних інформаційних ресурсів, сприятиме створенню нових робочих місць, поліпшить умови праці та життя.

На сьогодні застосування інформаційних технологій на ринку України є невід'ємною частиною ведення будь-якого бізнесу. Відповідно, спостерігається стрімкий розвиток сфери ІТ-технологій. Однак, як іноді трапляється, законодавство та правова сфера не встигають за темпами розвитку суспільства й бізнесу зокрема. Таким чином склалася ситуація, коли за максимального попиту на розвиток та діяльність компаній у сфері інформаційних технологій правове регулювання цієї галузі є мінімальним. Звісно, такий стан справ в українському бізнес-середовищі відштовхує навіть ту невелику кількість інвесторів, які б могли принести дохід в економіку країни.

Актуальність дослідження визначається тим, що існуючі тенденції розвитку ІТ-підприємництва в недостатній мірі забезпечують оперативне надання необхідної інформації для створення ефективної системи управління. Існуючі наукові та методичні підходи щодо становлення й розвитку ІТ-підприємництва мають слабку ступінь розробки і в існуючому вигляді не можуть застосовуватися для формування ефективної системи інфраструктурного забезпечення розвитку підприємницьких структур.

Ключові слова: мережа Інтернету, інформаційні технології, ІТ-сфера, ІТ-продукт, віртуальні активи, віртуальні товари.

Khudoliei Ya.H. Directions for improving legislative regulation in the context of legalization and digitalization of IT business on the Internet.

The main strategic goal of the development of the information society in Ukraine is to speed up the development and implementation of the latest competitive information technologies in all spheres of social life, in particular in the Ukrainian economy, which will increase the competitiveness of Ukraine, labor productivity in all spheres of the economy, the degree of development of the information infrastructure, in particular the Ukrainian segment of the Internet, increase the participation of knowledge-intensive products that contribute to the improvement of the quality and accessibility of education, science, culture, and health care through the introduction of information technologies, expand human opportunities to gain access to national and global electronic information resources, create new jobs, improve working conditions and human conditions .

Today, the use of information technologies in the Ukrainian market is an integral part of conducting any business. Accordingly, the rapid development of the field of IT technologies is observed. However, as is usually the case in our country, legislation and the legal sphere do not keep up with the pace of development of society and business in particular. Thus, a situation has arisen when, with maximum demand for the development and activity of companies in the field of information technologies, the legal regulation of this field is minimal. Of course, this state of affairs in the Ukrainian business environment repels even the small number of investors who could bring income to the country's economy.

The relevance of the study is determined by the fact that the existing trends in the development of IT entrepreneurship do not sufficiently ensure the prompt provision of the necessary information for the creation of an effective management system. The

existing scientific and methodical approaches to the formation and development of IT entrepreneurship have a weak degree of development and clearly cannot be used to form an effective system of infrastructural support for the development of entrepreneurial structures.

Keywords: Internet network, information technologies, IT sphere, IT product, virtual assets, virtual goods.

Постановка проблеми. Зараз українці можуть створювати, просувати і продавати ІТ-продукти на глобальних ринках. З'явилися центри розробки програмного забезпечення – R & D-центри (підрозділи великих продуктивних ІТ-компаній). Працівники цих локальних центрів досліджень та розробки мають можливість спілкуватися зі штаб-квартирою, вчитися, переймати досвід колег із США і Європи.

На сьогодні в Україні налічується близько двохсот тисяч ІТ-фахівців, що зазначено в Єдиному держреєстрі ФОП. Українську ІТ-сферу називають найперспективнішим сектором розвитку вітчизняної економіки.

Найбільшою проблемою, яка зустрічається під час організації ІТ-бізнесу, є ризик визнання цивільно-правової угоди між ФОПами та юридичною особою трудовим договором. Це відбувається через те, що дуже часто в таких угодах зазначається, що підприємець має підпорядковуватися внутрішньому порядку та правилам роботи на підприємстві, що в нього є певний графік роботи тощо. Саме ці пункти дозволяють податківцям визнавати договори про надання послуг трудовими договорами.

Постановка проблеми у загальному вигляді проявляється у тому, що для будь-якого ІТ-підприємства важливим є захист прав інтелектуальної власності. Створення комп'ютерної програми чи іншого об'єкту авторського права та відображення його на матеріальному носії утворює авторське право. Тобто для виникнення авторського права жодна його реєстрація не потрібна. Однак вона необхідна для того, щоб вступити в господарські відносини, для підписання договорів.

Головним завданням на сучасному етапі оцифрування соціально-економічних систем в Україні є усунення законодавчих, інституційних, фіскальних, податкових та інших бар'єрів, що перешкоджають розвитку цифрової економіки. Іншим важливим завданням є генерування мотивації до оцифрування суспільства, яка полягає у гарантуванні фінансової доступності цифрових технологій для споживачів, створенні умов у різних сферах життя для формування потреб громадян і компаній у використанні нових цифрових медіа замість звичних, традиційних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим аспектам законодавчого регулювання в

контексті легалізації та цифровізації ІТ-бізнесу в мережі Інтернету присвячувалися праці Буйницької О.П., Миськевича Т., Кулинича О.О., Ронського Б.Ю., Седікова І.О., Тимошенко Н.Ю., Харченко Н. й інших.

Мета статті полягає у розробці теоретичного обґрунтування і методичних рекомендацій щодо розвитку законодавчого регулювання інформаційних технологій у мережі Інтернету.

Виклад основного матеріалу. Основним продуктом українського ІТ-сектору є розробка спеціального програмного забезпечення. Україна є одним з лідерів у списку найбільш привабливих країн світу для запитів на розробку програмного забезпечення.

Спершу треба розглянути, як влаштована на сьогодні ІТ-сфера, одним з важливих етапів якої є підписання контракту на надання послуг з розробки програмного забезпечення, необхідних для роботи. Наявність такого контракту є вимогою чинного українського законодавства. Тут потрібно звернути увагу на той факт, що в більшості випадків типові контракти на надання послуг не можуть захистити права замовника та розробника на належному рівні. Це є причиною того, що сторони все частіше підписують додаткові контракти, які не є вимогою українського законодавства, але характерні для західної правової системи.

Також окремим питанням є підписання контрактів на надання послуг з розробки програмного забезпечення між іноземною компанією та розробниками, які виступають як індивідуальні підприємці. Хоча кожен із цих контрактів на експортні послуги укладається шляхом обміну електронними повідомленнями і вважається завершеним після оплати рахунку, процес передачі авторських прав усе ще відкритий і вимагає певної роботи.

Окрім того, виникають сумніви щодо банківських зборів. За переказ грошей з іншої країни банки зазвичай беруть комісію. Збори високі, близько 30 доларів за платіж. Іншим рішенням цієї проблеми є створення віртуального рахунку, який також дозволяє сплачувати комісійні платежі лише один раз. Але в цьому випадку суми, що надходять на цей рахунок, оподатковуються двічі. На думку експертів НБУ, введення ІВАН дозволило клієнтам банків швидко здійснювати перекази та отримувати кошти, уникати помилок у реквізитах, визначати платника й одержувача грошей, банк, який їх обслуговує.

Маємо погодитися, що серед пріоритетних напрямків розвитку та реформування сектору законодавчого регулювання інформаційних технологій в Україні є [1, с. 240]:

– ІТ-аутсорсинг, тобто передача підрозділу або внутрішніх підрозділів компанії та всіх активів постачальника послуг за встановленою ціною;

– дослідницькі центри, які доцільно створювати на основі державно-приватного партнерства, електронної комерції;

– стартапи, які, на думку аналітиків, становлять важливий сектор ІТ-ринку;

– ІТ у державному секторі - модернізація системи автоматизації, починаючи від митного контролю та впроваджуючи електронний уряд, що вимагає значних інвестицій, але виправданий у майбутньому;

– телекомунікації.

Також треба додати, що для успішного розвитку ІТ-сфери в Україні державі необхідно [2]:

– створити прозорі та стабільні правила ведення бізнесу;

– гарантувати безпеку бізнесу;

– сприяти розвитку внутрішнього ринку, зокрема для харчових компаній;

– забезпечити якісне навчання фахівців у ІТ-секторі;

– формувати позитивний ІТ-образ України;

– створити адекватну здорову та подібну податкову систему.

Важливим глобальним фактором, що впливає на розвиток ІТ в Україні, є підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Відповідно до цієї Угоди необхідно забезпечити виконання низки етапів, пов'язаних зі сферою ІТ, зокрема:

– імплементація Конвенції про кіберзлочинність; визнання європейських цифрових підписів; визначення комп'ютерних послуг на основі Кодексу ООН;

– розробка законопроєкту, спрямованого на адаптацію до норм європейського законодавства у сфері ІР (Інтернет-протокол);

– удосконалення трудового законодавства;

– залучення України до програми COSME (конкурентоспроможність компаній);

– зменшити кількість контролюючих та регулюючих органів, виключивши дублювання їх функцій;

– визначення на законодавчому рівні понять «бізнес-центр», «бізнес-інкубатор», «кластеризація», «підбудова»;

– заохочувати суб'єктів господарювання до соціально відповідального бізнесу;

– реформувати податкову політику (перший крок - прийняття Законів «Про державну підтримку розвитку індустрії програмного забезпечення» та поправок до Податкового кодексу України, встановлення спеціальної податкової процедури для ІТ-сектору) тощо [3].

Питання розвитку цифрових технологій повинні бути представлені в державних програмах, особливо тих, що стосуються державних послуг, малих і середніх компаній, споживчого ринку, охорони здоров'я, створення інформаційних та аналітичних систем для їх надання серед іншого. Однак законодавча база, яка регулює розвиток

цифрової економіки в Україні, недостатньо розроблена, зокрема, законодавча рефлексія з питань, що стосуються цифрової економіки, є надзвичайно поверхневою. Характер взаємодії учасників у цьому процесі не визначений, що ускладнює формування законодавства з іншого напрямку, в т.ч. документів стратегічного планування. Основним викликом для створення національної цифрової економіки є розробка реалістичної програми, яка відповідає соціально-економічній ситуації у країні. Цей виклик особливо актуальний для малих економік з низькими доходами від ресурсів та не дуже високою (за світовими стандартами) якістю людського капіталу.

Треба зазначити, що Україна за останні роки здійснила прорив у сфері цифровізації надання державних послуг, наразі нашим досвідом цікавляться навіть провідні європейські країни. Ще у 2019 році Парламентом України затверджено новий перелік, кількісний склад і повноваження комітетів Верховної Ради нового скликання. У результаті було створено Комітет з цифрової трансформації, до компетенції якого входить формування законодавчої бази для оцифрування та цифрового суспільства в Україні, робота над законодавчою базою для адміністрування, функціонування й використання Інтернету в Україні та робота над Програмами національної і державної інформатизації.

З метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади Кабінет Міністрів створив Міністерство цифрової трансформації України, реорганізувавши Державне агентство з питань електронного управління. Відповідно до Положення «Про Міністерство цифрової трансформації України», Міністерство є центральним органом із сертифікації у сфері електронних довірчих послуг, гарантує формування та реалізацію державної політики у галузі оцифрування, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування й електронної демократії, розвиток інформаційного суспільства, розвиток ІТ-індустрії [4, с. 29].

Міністерство займається відкритими даними, розробкою національної електронної інформації та ресурсів взаємодії, розвитком інфраструктури для ширококутного доступу до Інтернету і телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу. Ще одним напрямком роботи відділу є надання електронних й адміністративних послуг, а також електронних довірчих послуг з електронної ідентифікації. Крім того, Міністерство цифрового розвитку охоплює розвиток ІТ-індустрії, а також розробку нормативної та технічної документації для цифрових перетворень, виконання загальної клієнтської функції держави щодо Національної програми інформатизації й інших державних програм оцифрування, створення та ведення Реєстру адміністративних послуг.

За допомогою таких проєктів, як Action City, держава намагається регулювати український ІТ-сектор. Автори законопроекту розраховують на привабливий податковий режим і державні гарантії, що, на їх думку, допоможуть залучити значну кількість представників з українського ІТ-сектору. Однак деякі ІТ-компанії стверджують, що Міністерство цифрової трансформації намагається об'єднати дуже широкі повноваження.

Ще одним помітним аспектом розвитку українського законодавства про ІТ у 2021 році є консолідація положень про дистанційну роботу на законодавчому рівні. 4 лютого 2021 року Верховна Рада прийняла Закон про вдосконалення правового регулювання дистанційної роботи. Це доповнило український Трудовий кодекс двома новими поняттями: віддалена робота та робота вдома [8].

Отже, оскільки Міністерство цифрової трансформації України формує і реалізує державну політику в сфері цифровізації, його провідним завданням стало вдосконалення нормативно-правових актів. Воно будує прозоре, зрозуміле та ефективне бізнес-середовище для ІТ-індустрії. Тож на сьогодні чинні нормативні акти у даній сфері: Указ Президента України "Про заходи щодо створення сприятливих умов для розвитку ІТ-індустрії в Україні" від 03 вересня 2020 року, Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України (про заходи, що стимулюють розвиток галузі інформаційних технологій в Україні)" від 14.12.2021 року.

Одним із останніх є Закон України "Про віртуальні активи" від 17.02.2022 № 2074-IX, метою якого є вирішення питання про віртуальні активи, гармонізація їх з іншим законодавством. Даним актом віртуальний актив перетворено на повноцінний об'єкт цивільних прав, окрім того, передбачається легалізація криптобірж і певне регулювання їх діяльності уповноваженим органом. В Україні ринок віртуальних активів фактично вже сформований та існує близько п'яти років, але він повністю знаходиться поза правовим полем держави, що призвело до його швидкого зростання й розвитку на першій фазі, але в майбутньому, без адекватного правового регулювання, може спричинити певні порушення та інші проблеми. Ринок, розроблений для віртуальних активів, стає необхідним елементом нової економічної парадигми будь-якої держави, і Україна не є винятком.

Віртуальні активи – це сукупність даних в електронному форматі зі значенням та наявністю віртуальних активів у системі обігу. Крім того, Закон пропонує диференціювати віртуальні активи за:

- а) гарантованими (засвідчують майнові / немайнові права, зокрема, право вимагати інші об'єкти цивільних прав);
- б) фінансовими;

в) небезпечними (це об'єкти, які не залежать від цивільних прав).

Водночас, пропонується розподілити дисципліни у галузі віртуальних товарів серед власників та постачальників послуг, причому останні зобов'язані приступити до державної реєстрації постачальника послуг у галузі віртуальних активів.

І хоча поточна версія законопроекту залишає більше запитань, ніж відповідає на них, усе одно можна чітко заявити, що держава вирішила запровадити правове регулювання у сфері віртуальних активів.

Учасники ринку віртуальних активів повинні мати можливість користуватися банківськими послугами, сплачувати податки на свої доходи та мати правовий захист у разі порушення їх прав.

Аналізований Закон передбачає, що його дія стосується правовідносин, що виникають:

- 1) при наданні послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, коли постачальник таких послуг повинен мати зареєстрований офіс або постійне представництво на території України;
- 2) у зв'язку із здійсненням операції щодо віртуальних активів, якщо особа, яка здійснює цю операцію, визначить, що до такої операції застосовується законодавство України, у разі, коли це не суперечить положенням чинних міжнародних договорів України.

Уперше на законодавчому рівні український Закон про віртуальні активи пропонує запровадження термінів, що стосуються функціонування ринку віртуальних активів, оскільки з самого початку визначає поняття віртуального активу як сукупність даних в електронній формі, має вартість та існує в системі обігу віртуальних активів. Віртуальним активом може бути об'єкт, незалежний від цивільної ротації, або засвідчувати права власності, наприклад, право вимагати інші об'єкти цивільних прав.

Поряд з цим, сьогодні існує низка проблем, які необхідно усунути за допомогою інструментів державної політики:

- відсутність задекларованих електронних механізмів урегулювання;
- діяльність більшості суб'єктів електронної комерції законодавчо не регулюється (за винятком сфери маркетингу та операцій з пропозицією);
- питання використання електронних довірчих послуг як складової електронної комерції не вирішено;
- не існує єдиної системи захисту та регулювання прав споживачів у сфері електронної комерції;
- відсутність інституційних механізмів для створення ефективної системи захисту персональних даних у цій галузі. Україна не має національної дорожньої карти для створення гармонізованих систем електронної комерції між країнами відповідно до стандартів ЄС.

Водночас, залишається відкритим питання гармонізації законодавчої бази у сфері електронної комерції, митного оформлення та електронної логістики з відповідними нормами ЄС, оскільки зараз у цьому аспекті є кілька прогалів.

На жаль, сьогодні у цій галузі відсутні ефективні механізми співпраці й обміну інформацією у галузі науки, інновацій та інформаційного суспільства як у країні, так і між Україною та ЄС й іншими країнами, відповідні зв'язки тільки починають формуватися.

Висновки. Треба підсумувати, що основними компонентами сьогоднішньої цифрової економіки є: розвиток інфраструктури електронного бізнесу; електронний бізнес (процеси, що здійснюються через комп'ютерні мережі); електронна комерція (Інтернет-продажі).

Також варто узагальнити, що важливим глобальним чинником, який впливає на розвиток ІТ в Україні, є підписання Угоди про Асоціацію з ЄС. У межах цієї Угоди необхідно забезпечити реалізацію низки правових кроків, які стосуються правових норм, що регулюють ІТ-сферу, зокрема: імплементація Конвенції про кіберзлочини; визнання європейських цифрових підписів; визначення комп'ютерних послуг на основі Кодексу ООН; розробка законопроекту, спрямованого на адаптацію до норм європейського права у сфері IP (Internet Protocol); покращення трудового законодавства; залучення України до програми COSME (Competitiveness of enterprises and SMEs); запровадження е-уряду та окремих елементів; законодавче стимулювання науково-дослідних центрів і нових підприємств ІТ-сфери; скорочення кількості регулювальних та контролюючих органів, усунення дублювання їх функцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харченко Н. Динаміка використання інтернету в Україні: лютий-березень 2016. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621&page=2>.
2. Миськевич Т. Подолання інформаційної нерівності як необхідна передумова розвитку інформаційного суспільства в Україні. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1896:podolannya-informatsijnoji-nerivnosti&catid=8&Itemid=350.
3. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 240 с.
4. Седікова І.О. Сучасний стан розвитку телекомунікаційного простору України. *Економіка харчової промисловості*. 2014. № 4. С. 74–78. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echp_2014_4_13.pdf.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон України від 04.02.2021 № 1213-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text>.
6. Про заходи щодо створення сприятливих умов для розвитку ІТ-індустрії в Україні: Указ Президента України від 03.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/2020#Text>.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України (про заходи, що стимулюють розвиток галузі інформаційних технологій в Україні): Закон України від 14.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text>.
8. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.